

НАШ ЈЕЗИК

Књига XLIII

Св. 1–2 (2012)

САДРЖАЈ

Ч л а н ц и

О једном типу ергонима у српском језику (САЊА ЂУРОВИЋ – ЈЕЛЕНА ПЕТКОВИЋ)	3
Лексичко-семантичке и стилске одлике императивних сложеница у српском језику (ДРАГАНА РАТКОВИЋ)	15
О неким творбеним типовима променљивих придева који означавају боје (ДАНИЈЕЛА СТАНИЋ)	29
О глаголима чија семантика обухвата емоције из домена туге (ИВАНА МАРИНКОВИЋ)	45
Концептуализација појма САВЕСТ у српском језику (СВЕТЛАНА СЛИЈЕПЧЕВИЋ)	63
О променљивости именица са значењем сродника у синтагматским везама са личним именима (АНЕТА СПАСОЈЕВИЋ)	77

И з п р а в о п и с н е п р а к с е

Примена правописа у неким београдским културним водичима (АНА РАНЂЕЛОВИЋ)	91
--	----

П р и к а з и

Софија Милорадовић, <i>Музички жаргон младих и младежњий музыкальниј сленг. Комјарайивни йоїлед</i> (ВЛАДАН ЈОВАНОВИЋ)	103
Зборник <i>Творци српској књижевној језика</i> (АНА РАНЂЕЛОВИЋ)	109

НОВО О ДИРЕКТНОМ ОБЈЕКТУ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Нада Арсенијевић, *Падежи њравој објекта
у стандардном српском језику**

Откад се почетком педесетих година појавила монографија Милке Ивић о инструменталу¹, падежи су постали стална тема у српској синтаксичкој науци. И томе се могу тражити разлози, с једне стране, у комплексности падежног система у српском стандардном језику, а, с друге стране, у порасту интересовања за падеже у лингвистичкој науци. Уосталом, и прва наша велика синтакса почела је са синтаксом падежа², а и у великој Стевановићевој синтакси овој проблематици посвећени су велика пажња и простор. Данас су свим зависним падежима у српском језику посвећене монографије – неким и више³. Књига о којој ће овдје бити ријечи посвећена је исказивању директног објекта у српском стандардном језику. Аутор ове књиге Нада Арсенијевић, професор Филозофског факултета у Новом Саду, већ се подробно занимала проблематиком синтаксе падежа; она је одбранила докторску дисертацију о акузативу без предлога у савременом српском језику⁴.

У уводном дијелу књиге Нада Арсенијевић се бави теоријским питањима транзитивности уз осврт на најрелевантнију литературу о том питању. Она у вези с тим истиче да је проблем у томе што транзитивност нема своје граматичко обиљежје на нивоу глаголске лексеме. Наравно, анализира се класични приступ питањима транзитивности и објекту. Аутор књиге полази од чињенице да је за граматичаре често довољно да се уз глагол јавља акузатив, па да се говори

* Филозофски факултет, Одсек за српски језик и лингвистику, Нови Сад, 2012, 175 стр.

¹ Милка Ивић, *Значења српскохрватској инструментала и њихов развој (Синтаксичко-семантичка студија)*, Београд, 1954.

² Ђура Даничић, *Српска синтакса. Део њрвѡј*, Београд, 1858.

³ О дативу је написана монографија, али контрастивна – Љубо Милинковић, *Датив у савременом руском и српскохрватском језику (конфронтативна анализа)*, Београд, 1988.

⁴ Нада Арсенијевић, Акузатив с предлогом у савременом српском језику (I), *Зборник Маѡице српске за филолоѡију и линѡвистиѡику* XLVI/1–2, 2003, 107–263; Акузатив с предлогом у савременом српском језику (II), *Зборник Маѡице српске за филолоѡију и линѡвистиѡику* XLVI–4, 2003, 53–216.

о транзитивности. Нада Арсенијевић одмах указује да то није сигуран пут, јер не мора сваки пут кад се уз глагол појави акузатив без предлога бити прелазан (*Ану боли глава*), некад се генитив без предлога јавља у функцији ближег објекта, понекад је то сентенцијална допуна, која, опет, у неким случајевима јесте и једина могућа објекатска допуна. Зато аутор извлачи закључак: „Дефиницију транзитивности је готово немогуће поставити без интеграције синтаксичких и семантичких обележја глаголског и именских конституената посматраних на релацијама које успостављају предикат и њему придружени аргументи, субјекат и објекат“ (стр. 15). Затим даје и дефиницију транзитивности: то је „семантичко-синтаксичка категорија карактеристична за глаголе који као предикати повезују два различито хијерархизована аргумента – једног агентивног који изазива, контролише и усмерава радњу и другог пасивног који је директно или индиректно у њу укључен“. Даље се говори о томе како се дијеле објекти на праве и неправе. У наставку се говори о корпусу, методологији рада и класификацији грађе. Корпус сачињавају одабрана значајна дјела српске књижевности XX вијека, научна дјела, те дневна и периодична штампа.

Кад је ријеч о приступу проблему транзитивности и правог објекта, Н. Арсенијевић та два појма разматра у међусобној вези. Јер, транзитивност нема свој морфолошки израз, већ је синтаксички ниво на коме се прелазност изражава кроз могућност остварења везе глагола и именице директног објекта. Ово добро одређује Нада Арсенијевић – не мора свака реченица имати могућност да се појави акузатив објекта/пацијенса – то је случај кад је реченица оформљена у складу с законитостима пасивне дијатезе. Зато она као један од начина провјере да ли је глагол прелазан истиче: да ли је предикат⁵ комбинован или другачијом перспективизацијом реченице може бити комбинован са синтаксичким објектом (стр. 16). Нада Арсенијевић, видјели смо, глаголску транзитивност дефинише кроз однос глагола са два актанта, са субјектом и објектом. Није проблем ако се говори о субјекту као синтаксичком појму. Међутим, до потешкоћа може довести инсистирање на агентивности субјекта⁶. Ако се као битан узима управо аргумент у субјекатској позицији са својством агенса, онда се долази у ситуацију да се неке реченице изостављају из разматрања⁷. Мислим да, кад је ријеч о савременом српском језику, не треба субјекат сводити на именице типичног агенса, како је данас агенс дефинисан⁸, а како га види и Нада Арсенијевић. Боље је говорити о томе да се у позицији субјекта јављају именице које означавају појмове који су покретачи или вршиоци радње. Углавном је општеприхваћено да прелазни глаголи захтијевају најмање два актанта – на синтаксичком плану то су субјекат и директни

⁵ Ради прецизности боље би, по мом мишљењу, било да се умјесто ријечи *предикат* каже *глагол у реченици*, јер и глагол ван позиције предиката може добити ближи објекат.

⁶ Наравно, није она у томе усамљена.

⁷ То управо чини Н. Арсенијевић – в. напомену 14, на стр. 15. Истина, она ту говори о субјектима који нису агенс, већ означавају друге самоактивне појмове, без својстава које има агенс.

⁸ Имајући у виду могућност да се као аргумент уз прелазне глаголе јавља именица која није ознака агенса, данас се у литератури такве реченице гдје је у предикату трпни придјев а пацијенс у позицији реченичног субјекта издвајају из реда пасивних и дефинишу као израз посебне дијатезе (в. Срето Танасић, Агенс у пасивним реченицама у савременом српском језику, *Јужнословенски филолоџ* LXVIII, 2012).

објекат, при режиму активне дијатезе. Тако, Предраг Пипер каже: „Својство предиката да тражи директан објекат као граматички израз другог аргумента назива се прелазност или транзитивност“⁹.

У централном поглављу др Нада Арсенијевић анализира богату језичку грађу из различитих функционалних стилова, прво ону са акузативом ближег објекта, а затим и са генитивом ближег објекта. Анализа је комбинована са увидом у дотадашњу литературу која се директно, понекад и индиректно тиче питања правога објекта. Закључци су увијек у вези са резултатима обављених анализа. Аутор је анализирао директни објекат код појединих класа глагола посматрајући какву улогу има глагол на избор именице директног објекта и обратно, шта именица у позицији директног објекта даје глаголу уз који стоји. Тако ова књига доноси повелики списак глагола разврстаних по одређеним класама. У овом поглављу релативно доста пажње је посвећено генитиву ближег објекта. И аутор ове књиге слаже се са претходним истраживачима да је генитив ближег објекта у процесу повлачења у савременом српском језику, првенствено онај који знамо под именом *словенски ђенитив*.

У Закључку су прво кратко сведени резултати анализе – „Кратак преглед“, а затим је дат „Општи закључак“. Основна поставка јесте та да је очигледна међузависност транзитивности глагола и семантичко-синтаксички условљене објекатске допуне, из чега слиједи да се у разматрању ове проблематике мора полазити од релације глагола и њему придружених аргумената. На крају аутор наводи следећа објекатска значења: објектив, пацијентив, донатив, трансформатив, акустик, перцептив, делиберат, стимулатив, посесив, релант и финитив.

Након читања ове књиге може се рећи следеће. Нада Арсенијевић је понудила читаоцима књигу *Падежи правој објекта у стандардном српском језику*, у којој је подвргла анализи српске језичке датости у вези с том темом. Све говори да је посриједи врло солидно написана књига о теми која је актуелна у лингвистици и у науци о српском језику и у славистици. Аутор је показао и доказао да суверено влада овом проблематиком, како у погледу познавања језичких факата у савременом српском језику, тако и у погледу познавања релевантне научне литературе. Посебно желим да нагласим да је анализа вршена на стилски разноврсном корпусу, што обезбјеђује поузданост закључака који слиједи из анализа.

Књига др Наде Арсенијевић *Падежи правој објекта у стандардном српском језику* обогатиће нашу литературу о питањима правога објекта и глаголске транзитивности која су у њој разматрана и подстицати и на нова истраживања те проблематике. Читаоцима се ова књига препоручује и стилском писаном јасно, а и научни апарат је коришћен тако да не оптерећује читаоца. Нема сумње да ће она наћи пут до читалаца и да завређује да се нађе у нашим библиотекама.

Срећо Танасић

⁹ П. Пипер и др., *Синтакса савременог српског језика. Простор реченица*, Београд, 2005, 611. На истом мјесту он говори и о прелазности глагола.